

קראטני קוג'ין על יפן המודרנית: יהודי לא־יהודי בין אירופה לאסיה

אילת זהר

זוהי הפעם הראשונה שמאמר פרי עטו של קראטני קוג'ין (柄谷行人 Karatani Kōjin)¹ רואה אור בעברית. מאמר זה הוא הראשון מבין כתשעה מאמרים שתורגמו במשולב מיפנית ומאנגלית, בעריכתה המדעית של קבוצת חוקרים בלימודי יפן ובהם רן צוויגנברג מאוניברסיטת פנסילבניה, רתם פ' אילון ונורית שמיר – בוגרות תואר שני באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל אביב, ואנוכי, שיזמתי, תרגמתי, בדקתי והערתי במהלך הפרויקט.

קראטני הוא אחד האינטלקטואלים הבולטים, החשובים והפוריים ביותר ביפן בארבעים השנים האחרונות, ובמבחר כתביו הוא עוסק במרחבים תרבותיים ודיסציפלינריים שנוגעים במושגים שונים הלקוחים מעולמות של אדריכלות, אסתטיקה, בלשנות, מדע המדינה, ספרות אנגלית, ספרות קלאסית ומודרנית ביפן, פילוסופיה מודרנית ופוסטמודרנית, פסיכואנליזה, שירה, תיאוריה ביקורתית, ועוד תחומי ידע שמנעדם רחב מאוד. הוא חוקר מיומן בפילוסופיות של קאנט, הגל ומרקס, דיונו לגבי פרויד מעלה ביקורת מעניינת, הוא עושה שימוש נרחב בביקורת תרבות מבית מדרשם של ליוטאר, פוקו, באבא ואחרים וכותב על לא מעט תיאוריות של אדריכלות והגות בענייני כלכלה בת ימינו. ביקורת הספרות שלו ועיסוקו בסופרים יפניים (נצומה סוסקי, נקאגמי קנג'י, הרוקי מורקמי ואחרים) היא שהביאה לפרסומו ולחשיבותו בשדה ההגות העכשווית ביפן. קראטני הוא פילוסוף מורכב שמקורותיו והדיון שהוא עורך ניזונים מפילוסופיה קונטיננטלית לצד בחינה מדוקדקת של תיאוריות יפניות מקומיות, בניגוד להוגים ולפילוסופים אחרים שהתפרסמו ביפן בעבר

1 ביפנית שם המשפחה קודם לשם הפרטי. כל השמות היפניים במאמר זה כתובים על פי הסדר הנהוג בשפה היפנית.

כמו נישידה קיטארו (西田幾多郎 Nishida Kitarō, 1870–1945) או ואצוג'י טצורו (和辻哲郎 Watsuji Tetsurō, 1889–1960), שביקשו למצב פילוסופיה מודרנית יפנית המבוססת על גישות ומקורות יפניים קלאסיים – בעיקר כאלה המבוססים על המסורת הסכולסטית של הבודהיזם, שאותה ביקשו לעגן ב"שיח הייחודיות" של יפן מול אירופה.² בדיוניו מראה קראטני כיצד פילוסופים אלו מבססים את האידיאולוגיה שלהם על מושגים ותפיסות עולם שהגיעו ליפן מן המרחב האסייתי – מהודו ומסין, וכי הניסיון להעמידם כערכים יפניים הוא לאומני מעיקרו ותואם את תפיסת העולם הפשיסטית שקודמה ביפן בתקופת שוֹוָה המוקדמת (昭和初期 Shōwa shoki, 1925–1945) – שנות שלטונו המוקדמות של הקיסר הירוהיטו, בעת עליית הממשלה הצבאית ושיח הלאומנות, ועם שובה של הקיסרות למרכז המבנה הפוליטי של יפן (Kitaoka 2020). זאת ועוד, קראטני פונה אל הפילוסופיה האירופית על שלוחותיה המודרניות והעכשוויות מתוך ניסיון לקעקע את הערכים המקומיים, המהותניים וה"ייחודיים", אשר לרוב קשורים לרעיונותיה של אסכולת קיוטו (שצידדה בחשיבה הלאומנית-שמרנית ביפן) ואף נובעים מהם.

קראטני נולד באמאגסקי שבאזור קוֹבֶה (מערב יפן, קנסאי) בשנת 1941. אף שהחיים ביפן בתקופה שלאחר המלחמה היו קשים מאוד, עברה משפחתו את התקופה בקלות יחסית משום שהייתה בעלת קרקעות. בבית המשפחה התגוררו שלושה דורות, ולקראטני עצמו היו שתי אחיות בוגרות. אביו היה בעל נטייה שמאלנית מובהקת. קוג'ין הצעיר גילה חיבה גדולה לספרות ובימי בית הספר קרא ספרות יפה וספרי היסטוריה, אבל אהב גם מתמטיקה והרבה לשחק כדורסל בנעוריו. מוריו המליצו שיירשם ללימודים באוניברסיטת טוקיו, האוניברסיטה הוותיקה והחשובה ביותר ביפן, וכך אכן עשה – ללא מאמץ מיוחד.³ הוא החל את לימודיו במחלקה לכלכלה ובגר ב-1965, המשיך לתואר שני בספרות אנגלית וסיים אותו ב-1967. ב-1968 קיבל את פרס גוֹנְזוֹ על מאמרו שעסק בנאצומֶה סוֹסֶקי (夏目漱石 Natsume Sōseki, 1867–1916), סופר והוגה שאליו חזר קראטני כמה פעמים במהלך שנות מחקרו, בניסיונו להבין את מהלכי השינוי בשפה ובספרות היפנית במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה. ב-1975 הוזמן קראטני כפרופסור אורח לאוניברסיטת ייל ושם פגש את פרדריק ג'יימסון ופול דה מאן, ובעקבות מפגש זה החל להעמיק גם בביקורת הפורמליזם. בשנות התשעים הוא היה פרופסור אורח באוניברסיטת קולומביה בניו יורק, ואז תורגמו לאנגלית כמה מכתביו הבולטים. לאחר מכן לימד במחלקה לספרות באוניברסיטת קינְקי באוסקה, תפקיד שממנו פרש ב-2006. כיום הוא חי בפרוריה המערביים של טוקיו.⁴

2 למידע כללי על הפילוסופיה של אסכולת קיוטו ראו The Kyoto School 2006 וגם Fujita 2018. לביקורת על עבודתם הלאומנית של חברי אסכולת קיוטו בחסות תיאוריית הרקיות ומושג הזן ראו Osaki 2020.
 3 תכתובת אישית, 15.9.2021.
 4 מידע ביוגרפי ואחר על קראטני אפשר למצוא באתר האינטרנט שלו, www.kojinkaratani.com.

בהקדמה זו אעסוק בשני היבטים של הטענות שמעלה קראטני במאמר המובא כאן, ומתוך כך אדון במושגיו בכל הנוגע למאה התשע-עשרה ביפן. דיון זה נוגע בהקשר הרחב יותר של כתיבתו ואף בעצם הגדרתה של "יפן", שעברה שינויים מהותיים במהלך מחציתה המאוחרת של אותה מאה. לטענתי, ומתוך הבנה של מרחב הכתיבה והנושאים שבהם הוא עוסק, קראטני מבקש לכתוב נרטיב היסטורי אלטרנטיבי המודרך על פי הרעיונות שעיצבו את יפן המודרנית, שלעיתים פעלו בתהליכים סותרניים של טענה והיפוכה. האירועים הרבים והמהופכים האלה שהתרחשו במהלך המחצית השנייה של המאה התשע-עשרה מעוררים קושי גדול בהבנת דרכה של יפן אל המודרניות, מכיוון שהתהליך עצמו היה א-ליניארי, עתיר שינויים ומהפכים והתרחשויות שלעיתים קרובות סתרו זו את זו, ובמקרים אחרים חפפו ודרו זו לצד זו. בתוך המהלך הזה ניסו דמויות שונות להטות את ספינת יפן במסעה אל המודרניות ומתחו את מפרשיה לכיוונים מהופכים. למי שאינו מצוי בהיסטוריה של תקופת מייג'י (明治時代 *Meiji jidai*, 1868–1912), מסעה של יפן בנתיבי הכניסה אל המודרניות עלול להיראות מתעתע ומבלבל. קראטני, בכתיבתו על פרק זמן זה ועל תהליכי התרבות, השפה, הספרות וההגות שליוו את התקופה, אינו מתכוון ליישב את הניגודים הללו וגם לא להציגם זה בהתאם לזה, אלא למפות, לפענח ולהבין את הסתירות הפנימיות ביניהם ואת הזרמים המהופכים. בכך הוא מבהיר את מורכבותה של יפן המודרנית ואת האופי ההיברידי של תרבותה, ובתוך כך הוא מבקש להנכיח את התמטיקה המורכבת של תהליכי המודרניזציה של יפן במהלך שעשתה מן הספרה התרבותית של אסיה (שבה שלטו התודעה והפרדיגמות המחשבתיות של סין) אל עבר התודעה והפרדיגמות של תרבות המערב, ולתאר את הפיכתה לתרבות שתמהיל מאפייניה לקוח הן מן המודרניות האירופית הן ממורשתה האסייתית והמקומית.

קראטני קנה את שמו לראשונה כמבקר ספרות כשפורסמה סדרה ממאמריו שעסקו בספרות מודרנית ביפן ובדרכים שבהן חדרה הספרות האירופית אל המרחב היפני במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה. הוא התבונן בספרות מתוך התייחסות להיבטים רחבים יותר הנוגעים להיסטוריות של התרבות ושל התפתחות השפה היפנית, מתוך ניתוח של המפגש התרבותי בין יפן לאירופה כרגע דרמטי וחשוב שעיצב מחדש את פניה של יפן עם כניסתה אל העידן המודרני. סדרת המאמרים פורסמה ביפנית ב-1980 ותורגמה לאנגלית ב-1993 (Karatani 1993). עם פרסומו של הספר באנגלית נסק מעמדו של קראטני, והגותו זכתה להכרה גם בעולם שמחוץ ליפן. באותה עת, קראטני הפך לסמן של הגל החדש בביקורת תרבות ובפרדיגמות הניסוח של יפן ומורשתה בין חוקרי תרבות, ספרות ואמנות של יפן. תובנותיו לגבי קאנט, הגל, פרויד ואחרים האירו באור חדש את המחקר העכשווי העוסק בהם, ומאמריו אלו עוררו גם את עניינם של הוגים אירופיים בעבודתו

הפילוסופית: דרידה התייחס לאופן שבו קראטני עוסק בשאלת הכתיבה (écriture) (ראו למשל את דבריו של ז'אק דרידה על קראטני, Derrida and Becker-Leckrone, 1995), וסלבו ז'יז'ק הקדיש ספר שלם לרעיון הפרלקס העולה מכתבתו של קראטני. ז'יז'ק, המציג את אחת הדוגמאות המעניינות של פילוסוף מערבי בן ימינו השואל מהוגה יפני, החל את דיונו מתוך מושג המבט הפרלקסי (the parallax view) שפיתח קראטני ולקח אותו אל מחוזות חדשים. את המבט הפרלקסי מתאר קראטני במאמרו "פרלקס והדבר כשלעצמו" (Karatani 2003) בספרו *Transcritique: On Kant and Marx*, מאמר העוסק בטרנספורמציה של נקודת המבט על מושגים שונים כשיקוף של עמדות כוח בתרבות, בפוליטיקה ובהון. את הדיון במושג הפרלקס קראטני מתחיל באנטינומיה הקאנטיאנית. במקום ליישב ניגודים באמצעות סינתזה דיאלקטית הוא מציע לאשר מחדש את האנטינומיה, אותו ניגוד שבין מושגים או מצבים, ולקבלה כמצב שאין לפותרו. פרלקס הוא אפוא האפשרות לשמר עמדה דו-קוטבית אנטינומית, ראייה רב-מוקדית או ריבוי בו-זמני של ניגודים כנקודת מוצא במבט אל העולם, מבלי לבקש לפשר בין הניגודים או להגיע לנקודת מבט אובייקטיבית חיצונית לאנטינומיה. קאנט מבקש לראות את הדברים שלא מנקודת מבטו של הסובייקט או מנקודת מבטם של אחרים, אלא לעמוד מול המציאות המתגלה דרך השוני (הפרלקס); קראטני, לעומת זאת, קורא תיגר על עמדתו של קאנט ביחס ל"דבר כשלעצמו" ומציגו לא כישות טרנסצנדנטלית שמעבר לחושים, אלא כדבר מה שאפשר לתפוס רק מתוך אותו מתח שאין לשכחו בין ניגודים אנטינומיים, העולה מתוך חוויית המציאות (Žižek 2006).

בספריו, במאמריו ובניתוחיו את המרחב התרבותי של יפן ואת ההתקה התרבותית שהתרחשה במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, קראטני משרטט את המהלך התרבותי של יפן כמאבק אימננטי בין שלל הגורמים שהובילו למודרניזציה שלה, שאין אפשרות לפותרו אלא יש לצפות בו באופן פרלקסי. עד למאה התשע-עשרה ראתה עצמה יפן חלק בלתי נפרד מן הספרה התרבותית של אסיה בשל האמונה הבודהיסטית הרווחת בה, ששורשיה בהודו, ובשל ההגות והפרקטיקות שאומצו ביפן ממקורות סיניים למן המאה השישית. מעטים סטו מן התפיסה הזאת, וקראטני מתייחס אליהם. מוטואורי נורינאגה (本居宣長 Moto'ori Norinaga, 1730–1801), למשל, סימן את הניסיון להתוות קווים ייחודיים של זהות יפנית, שונים ונפרדים ממערכת הערכים והתצורות הסינית. אינטלקטואלים אחרים, בעיקר לאורך המאה השמונה-עשרה, דנו ברכישת ידע ובעיבוד של מקורות הולנדיים – בעיקר ספרות מודפסת, וגם ידע שהביאו עימם חוקרים, רופאים ומדענים שהגיעו ליפן דרך נקודת המסחר בךשימה, בעת שיפן הייתה מסוגרת ולא קיימה

קשרים עם העולם.⁵ בה בעת החלו אינטלקטואלים אחדים ביפן לערער על הלגיטימיות של ההשפעה הסינית, וקולותיהם התעצמו במהלך המאה התשע-עשרה, מתוך מודעות לדעיכתה של הציוויליזציה האדירה של סין (חואַה) שבאה בעקבות הכיבוש המנצ'ורי (יי) ב-1644 (שנמשך למעשה עד למהפכה הרפובליקנית ב-1911).⁶ שקיעתה של סין והתערבותן של בריטניה וצרפת, שנגסו בחלקיה הדרומיים, הביאו את מנהיגי יפן לתחושה של אובדן דרך שכן לא יכלו עוד לסמוך על מעמדה וחשיבותה של סין במבנה התרבותי והמחשבתי של יפן. זאת ועוד, ביולי 1853 נכנסו אל מפרץ אוראגה שמדרום לכירה אָדו תשע ספינות תותחים של הצי האמריקני בהובלתו של הקומודור מתיו קאלבריית פרי, שדרש מן היפנים בשמו של נשיא ארצות הברית מילרד פילמור לפתוח את נמליהם לסחר בינלאומי לאלתר, ולא – לא יהסס להפעיל את סוללת התותחים. פרי חזר בשנית ליפן בפברואר 1854 ויפן חתמה על חוזה הסכמה ואולצה לפתוח את שעריה בפני אומות העולם, מפגש שהביא בסיכומו של דבר להלך רוח של שינוי, להשפעה תרבותית של המערב ולמהפכת תרבות עצומה. תחילה התרחשה הפיכת שלטון פנימית ובה סולק ב-1868 שלטון הסמוראים, שהנהיגו את יפן מאז 1185, כלומר כמעט 700 שנים; דמות המנהיג העליון הוחלפה, ומעתה המנהיג הפוליטי לא היה עוד השוגון (ראש הצבא) כי אם הקיסר – שעד אז היה בעל מעמד סמלי וכעת הפך למנהיג פעיל פוליטי. מייד לאחר המהפך וסילוק שלטון הסמוראים נשלחה לארצות הברית ולמדינות אירופה משלחת איוואקורה (1871-1873), שחבריה התבקשו לבחון אפשרויות לבניית שיטת המשטר ומערכות החיים (חינוך, בריאות, דואר, תעשייה ועוד) לפי מודלים אירופיים רלוונטיים, מתוך מחשבה על בחירה מושכלת ותכנון לקראת תהליך השינוי המדיני והתרבותי שיפן עמדה לעבור. לבסוף אומץ מודל שלטוני מפרוסיה: מערכת השלטון שונתה למבנה של מלוכה חוקתית, הוקמו שני בתי נבחרים, ויפן נעה אל מהפכה מודרנית. זו כללה תחילה בעיקר תהליכי עומק של תיעוש וקפיטליזם, ומאוחר יותר גם קולוניאליזם ואימפריאליזם יפני ברחבי אסיה שהסתיים רק עם המפלה הגדולה של האימפריה היפנית באוגוסט 1945. אפשר לומר כי ניצחונה של יפן על רוסיה במלחמת 1904 חתם את השלב הראשון בהטמעתם של ערכים ופרקטיקות אירופיות ביפן, שבו השוותה עצמה יפן לארצות המערב מבחינת תהליכי קדמה ופיתוח ואף הפכה לכוח משפיע ברמה הגלובלית (Wolff et al. 2006).

5 על כניסתם של מקורות ספרותיים הולנדיים בנושאים מדעיים, פילוסופיים ואמנותיים ליפן ראו למשל Marcon 2015.

6 המבט השלילי של היפנים על סין בתקופת צ'ינג (1644-1911), תקופת הכיבוש המנצ'ורי, מבוסס גם הוא על החלוקה העתיקה והעמוקה בתוך סין עצמה בין התרבות הסינית הקלאסית (חואַה ש'יה, Ch. Hua xia) ובין התרבות הנוודית של ה"ברברים" (יי, Ch. Yi). שתי תקופות הכיבוש הארוכות בסין – הכיבוש המונגולי במאה השלוש-עשרה, והנפילה הנוספת בידי המנצ'ורים ב-1644 לאחר חידוש השלטון הסיני בתקופת מינג (1644-1368) – נתפסו ביפן כשקיעתה של תרבות סין בידי הברברים הנוודיים. קולות כופרים שסירבו להוסיף ולקבל את הדומיננטיות התרבותית של סין בשרה היפני החלו להישמע ברמה; על כך ראו Han 2020.

בספריו ובמאמריו עוקב קראטני אחר היבטים בתהליך האמור מנקודת מבט תרבותית ואינטלקטואלית, קורא את הדמויות הפועלות ומניעיהן ובוחן דברים שנאמרו, כוונות שהיו ומעשים שנעשו, ומתרכז במהפך התרבותי שחל באותה עת. המאמר המובא כאן, כמו רבים ממאמריו של קראטני שנכתבו בשנות השמונים והתשעים, מנסה להסביר את מהות המהפך והשינוי הדרמטי שהתחוללו ביפן במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה במעבר מתרבות אסיה לתרבות אירופה באמצעות בחינה מדוקדקת של פרטי התהליך, הדמויות המשפיעות, האידיאולוגיות שהנחו אותן וההשלכות על יפן כיום.

בתוך המהלך המורכב הזה קראטני מתבונן במתחים האינטלקטואליים שהתחוללו בתוך יפן בין מצדדי התרבות, הספרות והאמנויות של סין, שהיו חלק בלתי נפרד מן המעמד המשכיל (והשליט) ביפן במשך יותר מאלף שנים, ובין אלה שדגלו בשינויים מרחיקי לכת ובאדפטציה נרחבת של מושגים ופרקטיקות אירופיות. הוא סוקר דמויות מפתח, טקסטים בולטים ופעולות שננקטו אז ועוסק בסוגיות עקרוניות, כמו למשל הפער שבין שפה מדוברת לשפה כתובה או צורת הכתיבה של השפה היפנית. יפן אימצה את הקנג'י (漢字 Kanji), כתב הסימניות הסיני, כבר במאה השישית, אך לצידו השתמשה גם במערכות כתב יפניות פונטיות – הירגנה (ひらがな Hiragana) וקטקנה (カタカナ Katakana) – ואף באותיות לטיניות (רומאג'י). החיבור המאוד לא שגרתי הזה, שבעטיו השפה היפנית נכתבת כיום בארבעה סוגי כתב, הופך את השפה לאספקלריה היסטורית, תרבותית ואידיאולוגית של דרך החשיבה והביטוי ביפנית, הנשענת על סינתזה של מקורות שונים שנשמעו זה בזה ויצרו את מרחב הקיום של השפה, התרבות והחיים ביפן המודרנית.

במהלך המודרניזציה של סוף המאה התשע-עשרה עמדו מנהיגי התהליך בפני דילמה כבדת משקל: האם להוציא את כתב הסימניות הסיני מתוך השפה היפנית או להשאירו כחלק אינטגרלי של השפה? השימוש במערך הסימניות הסיני בתוך השפה הכתובה היפנית הוא אחד האתגרים המרתקים ביותר שעמדו לפני המנהיגים והאינטלקטואלים של התקופה. כתב הסימניות קשה ומסובך ודורש תקופת ארוכה של הכנה ולימוד: כל שנות בית הספר היסודי מוקדשות לרכישת שליטה טובה בקריאת טקסט (1800 סימניות), ואילו לימודי התיכון מקנים את הבקאות ההתחלתית הדרושה להשתלבות באקדמיה (כ־3000 סימניות). ללימוד הכתבים הפונטיים, לעומת זאת, נדרשים שבועות או חודשים בודדים. הדילמה הזאת צופנת בחובה שאלה עמוקה יותר: באיזו מידה כתב הסימניות, שמקורו סיני, הוא כיום "יפני"? היינו, עד כמה הוא הופנם במערכת החשיבה והכתיבה, והאם למרות הקושי בלימודו ובשינונו הוא בסיכומו של דבר חלק בלתי נפרד מן המערך הלשוני של השפה היפנית?

השאלה שמציב קראטני במחקרו זה היא שאלת מהות המקישה מדילמת השפה הכתובה אל שאלת התרבות במובנה הרחב: באיזו מידה הפכו אלמנטים שהובאו מתרבות סין אל תרבות יפן – הכתב, אבל גם אדריכלות, ציור, שיטות בנייה בעץ ובאבן, חקלאות אורז וסויה,

מאכלים שונים, סגנונות לבוש, ושלל פרקטיקות של ממשל ומנהגי יומיום – לחלק מוטמע ובלתי נפרד מתרבותה של יפן, עד כדי כך שאי אפשר לחתוך אותם החוצה? לחלופין, האם אפשר לאתר את המקורות הסיניים של התרבות היפנית, לסמנם ולסלקם, כפי שקיוו לעשות הוגים ואנשי שלטון לאומניים במאה התשע-עשרה? או, באופן ספציפי לעניין השפה, האם אפשר לערוך מהפכה לשונית שתוכל "לנקות" את האלמנטים הסיניים (כתב, מושגים, ערכים תרבותיים) מתוך מבנה השפה היפני? שאלות אלו נגעו לכמה סוגיות, ובהן גם הגישור בין שפה מדוברת לשפה כתובה והאחדה של דיאלקטים בתוך יפן לכדי שפה יפנית אחת – סוגיות שנגעו לתהליך בניית הלאומיות היפנית. בה בעת, אלו הן שאלות עקרוניות ומרכזיות הנוגעות להקשר התרבותי הרחב שבתוכו יפן מתקיימת. עיסוקו של קראטני בשפה והשימוש הישיר שלו במושג *écriture* הם נקודת החיבור שלו להוגים סטרוקטורליסטים ופוסט-סטרוקטורליסטים באירופה, ובפרט לדרידה, שבספרו על הגרמטולוגיה (2015) מנסח את האפשרות של כתב לא פונטי (דוגמת כתב הסימניות הסיני) באופן שאינו עומד על מורכבותו של מערך לשוני כזה או על הדילמות הספציפיות הכרוכות בשימוש בכתב כזה. בניגוד לדרידה, עמדתו של קראטני אינה אידיאליסטית או אוריינטליסטית, והוא עוסק בדילמת כתב הסימניות מתוך עמדה תרבותית של מי שמצוי בו.⁷

היו מי שתמכו בפרקטיקה של המרת מערכת הכתב לאותיות לטיניות, כפי שנעשה למשל בטורקיה במהפכת המודרניות ובווייטנאם בהשפעת הקולוניאליזם הצרפתי, והיו גם שחשבו להסתפק במערכות הכתב הפונטיות של היפנית שנוצרו כבר במאה התשיעית, כפי שנעשה בקוריאה, שעברה לשימוש כמעט אקסקלוסיבי בכתב הפונטי הנגול. בסיכומו של דבר נותר הכתב הסיני בתוך מבנה השפה היפנית והוטמע במהלכי המודרניזציה, וקראטני מפתח כאן מהלך מורכב של תובנות לגבי האופן שבו יפן הפנימה את תרבות סין עד שזו הפכה לחלק אינטגרלי ממנה, מוטמע בה, כזה שהגוף היפני אינו יכול עוד להתקיים בלעדיו. כך מבין קראטני את הצד ההיברידי והעמוק של התרבות היפנית, ואת העובדה שהיא ניזונה ממקורות שונים לבנייתו של מה שאנו קוראים לו כיום "יפן". התביעה לסילוק כתב הסימניות מן היפנית השתלבה בתביעה האלימה לסילוק הבורהיזם – אחת ההשפעות האסייתיות החשובות ביותר על יפן – ובעלייתה של דת השינטו, שהפכה (ב-1872 לערך) לדת ממוסדת בעלת מבנה היררכי וארגוני וכוננה באותה עת כדת היחידה של יפן, שמאפייניה לאומניים אקסקלוסיביים.

מכאן עולה כי הסוגיה הרחבה המעסיקה את קראטני בכתבתו המוקדמת היא השאלה מהי יפניות. מה פירוש המושג, וכיצד אנו מבינים את משמעויותיו בתוך יפן עצמה? כיצד

7 רולאן בארת פרסם בשנת 1970 את הספר *אימפריית הסימנים* (*L'Empire des signes*) העוסק ביפן, אולם הספר לוקה בכל אותם מאפיינים של שיח הייחודיות והאקזוטיזציה שקראטני יוצא נגדם. נוסף על כך, דרידה עוסק בכתב הסימניות הסיני בכמה הקשרים; ראו למשל דרידה 2015, עמ' 143-155. לביקורת על עמדתו האירופית של דרידה לגבי כתב הסימניות הסיני ראו Chow 2001; Meighoo 2008.

המושג "יפן" מעוצב באופן פנימי? כיצד הוא בא לידי ביטוי ביחסו של העולם החיצוני המתבונן ביפן ומצוי בקשרים עימה – קשרי מסחר, ידע, פוליטיקה, צבא? קראטני מבחין היטב בפער שבין המבט המעריץ והמתמכר של אנשי המערב על יפן ה"אקזוטית" ובין היחס הביקורתי והנקמני, לעיתים עד כדי שנאה, שיפן סופגת מארצות אסיה, בעיקר בשל זיכרון מלחמת אסיה והאוקיינוס השקט (1931-1945) ובשל מדיניות החוץ של יפן בשנים שלאחר המלחמה. מערכות השלטון ביפן נמנעו מהבעת חרטה על הזוועות שעוללה האימפריה היפנית ברחבי אסיה בשנות המלחמה, הסתייגו מהתנצלות של ממש ומגישה משקמת, ותחת זאת אימצו מדיניות של התעלמות מאסיה והתנשאות כלפי הארצות השכנות וחיזרו, עד כדי התבטלות, אחרי תרבויות המערב, ובעיקר אחרי ארצות הברית. רק חמישים שנים לאחר שהסתיימה המלחמה הביע ראש ממשלת יפן מוראיאמה טומיאצ'י (村山富市 Murayama Tomi'ichi, שכהן בשנים 1994-1996) חרטה וביקש מחילה על פשעי המלחמה של יפן באסיה,⁸ אך גם דברים אלו בוטלו מייד על ידי גורמים שונים בפוליטיקה היפנית.

נקודה זו קריטית להבנת חשיבות המהלך שעורך קראטני בניתוחו את המסורת האינטלקטואלית היפנית מן המאה השמונה-עשרה ואילך, ולכן גם להבנת מעמדו, כוחו והשפעתו על המרקם התרבותי של יפן כיום. במאה השמונה-עשרה ובתחילת המאה התשע-עשרה היו האינטלקטואלים של יפן, דוגמת מוטואורי, עסוקים בכינונה של זהות יפנית מובחנת ונפרדת מן הפרדיגמות הסיניות ששלטו אז בכיפה. לעומתם, הזרמים המודרניים במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה קידמו שתי מגמות הפוכות – מחד גיסא ניתוק מן השיח הסיני ולימוד והטמעה של מסורות ומושגים מן המערב, בניסיון להפוך את יפן לתרבות מודרנית בעלת מאפיינים מערביים או אירופיים שינוכסו אל תוך המרקם המקומי על מנת ליצור את תרבות יפן המודרנית (Zohar and Miller 2021); מאידך גיסא, ובאותה נשימה, הערכים המאומצים האלה כללו את ערכי הלאומיות והקולוניאליזם, שהיו הכרחיים לכינונה של זהות לאומית ברורה ומובחנת שתגדיר את "יפן" לפי מערכת מושגית של לאומיות כפי שזו הותוותה באירופה – טריטוריה משותפת וגדורה בגבולות ברורים, שפה משותפת שמכסה על דיאלקטים ושפות אזוריות באמצעות ניב אחד דומיננטי, והיסטוריה משותפת המתייחסת לאירועים מכוננים בעברה של קבוצת ההתייחסות הלאומית (Zohar 2020). הדרישה ללאומיות הביאה ליצירתם של מאפיינים לאומיים יפניים ברורים בסוף המאה התשע-עשרה ובתחילת המאה העשרים. נעשו אז ניסיונות שונים להגדיר תרבות יפנית אחדותית ובעלת עבר משותף, אף שגם ביפן – כמו במדינות לאום אחרות, לרבות באירופה – אלמנטים תרבותיים רבים הומצאו אד הוק, או נלקחו ממסורות ומאירועים ספציפיים ומקומיים ונוסחו מחדש כמאפיינים לאומיים, מכיוון שעד אז רב היה המפריד והמפלג על האחרות והמשותף בארכיפלג היפני.

אחד האנשים שעסקו בכך היה אוקאקורה קאקוזו (טנשין) [天心] Okakura (1863–1913), שקראטני עסק בדמותו בכמה מאמרים. אוקאקורה היה אינטלקטואל ואסתטיקן ששם לו למטרה להגדיר ערכים יפניים ייחודיים מתוך מערך של מושגים אסתטיים ולאומיים, שיצרו לכאורה זהות ברורה ואחדותית הנגזרת מן המושג "יפן". הוא היה בן טיפוחיו של ארנסט פֶּנּוּלוֹסָה (1853–1908) – משפטן ופילוסוף אמריקני וחובב אמנות מושבע שהגיע ליפן כדי ללמד באוניברסיטה הקיסרית, כתב לראשונה את תולדות האמנות של יפן ועסק באינטנסיביות בשימור האמנות המקומית ובניסיונות לפתחה. אוקאקורה בילה שנים ארוכות לציודו של פנולוסה והגיע בזכותו לבוסטון, שם כתב את ספר התה ובו ביקש להסביר לקהל האמריקני את מהותן של התרבות והאמנות של יפן. בארצות הברית הפנים אוקאקורה היטב את המסר שלפיו יפן שונה ואחרת בהשוואה למערב וביקש להבנות מתוכו תפיסה הומוגנית ואחדותית, כזאת שתטפח את העמדה הדוגלת באקזוטיות וב"ייחודיות" היפנית. למעשה, טוען קראטני, האופן שבו ניסח אוקאקורה בכתביו את הגדרתה המוצקה של זהות יפנית בא לידי ביטוי גם בפעולותיו: הקמת אקדמיה לאמנות, יצירתה של אסכולת ציור חדשה, רישום ותייעוד יצירות אמנות מן העבר, קידום חקיקה מגינה וחוקי שימור של יצירות העבר (שרבות מהן הושמדו בשנות השבעים של המאה התשע-עשרה), והשתתפות בהקמת המוזיאון הלאומי הראשון של יפן ובית הספר לאמנות של טוקיו. אוקאקורה ופנולוסה אף חיפשו ציירים שיוכלו ליצור סינתזה בין האסכולות הקלאסיות של יפן ובין סגנונות הציור האירופיים, שקנו להם אחיזה עמוקה ביפן בתקופה זו. התוצאה הייתה יצירתה של אסכולת ציור חדשה שאוקאקורה קרא לה ניהוֹנְגָא (日本画 *Nihonga*), או בתרגום חופשי "הציור היפני", שהיא למעשה סינתזה בין ציור יפני בסגנון קאנו (狩野派 *Kano-ha*) ובין מושגים שנלקחו מן הציור האירופי, כמו פרספקטיבה ליניארית והצללה (פֶּיאֶרוֹסְקוֹרָה) (Conant et al. 1995). אוקאקורה היה גם האחראי לנסיקתו של מושג הזן ולהפיכתו למאפיין בולט של יפן (Karatani 2001). הייתה זו למעשה הפנמה של השיח האירופי והאמריקני על יפן, שהושתת ברובו על אוריינטליזם, אקזוטיזציה ואחרות.

קראטני הוסיף לרדון באותם אינטלקטואלים וגורמים מדיניים שפועלים במהלך המאה התשע-עשרה הביא להבניית מושג מובהק של זהות יפנית, וחשף במהלך איטי את ההיבטים שנותרו אמביוולנטיים ובלתי פתורים בתוך הסחף האידיאולוגי של בניית זהות לאומית יפנית לפי תפיסות של זהות וסובייקטיביות שיובאו מאירופה של המאה התשע-עשרה. עמדתו הייתה חשובה ביותר בשיח התרבות ביפן אחרי מלחמת העולם השנייה, ובעיקר בשנות השמונים של המאה העשרים: אז, כשיפן הייתה בשיא הצלחתה הכלכלית ונהנתה משגשוג פנומנלי, עלו גם זרמים ארוגנטיים שניסו להגדיר את "ייחודיותה" של יפן. בניגוד לניסיון ההגדרה הברדלנית במאה השמונה-עשרה בתוך קונגלומרט התרבות של מזרח אסיה, ובניגוד למהלך הגדרתו של הלאום היפני במאה התשע-עשרה דרך אימוץ ערכי המודרניות (ובהם זהות קולקטיבית לאומית), שיח התרבות הנפוץ ביפן בשנות השמונים של המאה

העשרים נסב בעיקר סביב מושג ה"ייחודיות" היפנית. הוא כלל הדגשים מהותניים וגלש במהירות לדיון גזעני ממש, לעיתים אף תוך התייחסות למאפיינים גופניים והתנהגותיים.⁹ הדיון הזה משתקף בסוגה הנקראת ניהונג'ין-רון, או "החיבורים על היפנים" (日本人論 *Nihonjinron*) – חיבורים ספרותיים, פסיכולוגיים וסוציולוגיים המבקשים להגדיר את "ייחודיותה" של התרבות היפנית בעזרת הגדרות ואלמנטים המייחדים כביכול את החברה היפנית לעומת חברות אחרות בעולם. במסגרת השיח הזה נטען למשל שיפן היא מדינת איים מבודדת ולפיכך התפתחה בה שפה בעלת מבנה ייחודי ותרבות חברתית שונה ביסודה, שהמבנה החברתי בה משקף את התא המשפחתי ואת המחויבות ההדדית בכפר האורז ואת שיטת האֵיֶאָה, ושיש בה אלמנטים פסיכולוגיים כמו תסביך אָג'ֶסָה או מוטיב האֵמָאָה ביחסים חברתיים.¹⁰ שיח מהותני זה קנה לו בשנות השמונים אחיזה עמוקה בקרב היפנים, שניסחו הגדרה עצמית עליונה ומתנשאת, אך גם בקרב יפנופילים רבים, שהמושגים הטוענים ל"ייחודיות" עיוורו את מבטם הביקורתי והקשו עליהם להבחין גם בכשלים ובבעיות שבהגדרות אלו של החברה היפנית. הכשל העיקרי בשיח הזה היה ההשתקה וההסתרה של הריבוי והגיוון בחברה היפנית, התעלמות מהיותה חברה מורכבת ופרלקסית, תוך ניסיון כוחני לייצר אחדות והומוגניות מדומיינות וכפויות (Befu 2001).

בהקשר זה, שבו כותבים שונים התחרו זה בזה ביצירת תיאוריות חדשות שיסבירו את "ייחודיותה" (וכתוצאה מכך גם את בדלנותה) של יפן, הגותו של קראטני היא קריטית, ביקורתית ומאירה את שאלת הזהות הקולקטיבית והאישית באור חדש. בכל כתביו קראטני אינו מתבונן ביפן כבאומה אחידה או מאוחדת, ובוודאי לא כבאומה ייחודית. ההפך הוא הנכון: עבור קראטני, יפן היא תמיד צומת של השפעות מנוכסות הנובעות ממפגשים קריטיים עם תרבויות העולם. כמו כן, החברה היפנית מרובדת, מרובת מעמדות וכוללת גם כמה קבוצות אתניות שהושתקו לטובת שיח ההומוגניות. בצעד מרשים במיוחד החל קראטני כבר בשנות השמונים לכתוב על נקאגמי קנג'י (Nakagami Kenji 中上健次, 1946–1992), סופר מרתק ממוצא פוראקומין – קבוצה אתנית יפנית שחבריה מודרים מן המערכות החברתיות של יפן. קראטני ונקאגמי אף עבדו יחד, והקשר ביניהם הוביל לכמה טקסטים חשובים שבהם קראטני תומך בקול הייחודי של נקאגמי המגיע מן השוליים

9 לביקורת מקיפה על שיח הייחודיות ראו Befu 1993; Dale 1995; Oguma 2002.

10 העבר הכפרי והמחויבות ההרדית המתקיימת בקרב מגדלי האורז נחשבים למקור הקולגיאליות והסולידריות של החברה היפנית, כפי שמבקש להוכיח ספרה של נְקָאנְה צ'ֵיה (Nakane 1970). שיטת האֵיֶאָה (家 *ie*), או שיטת הבית, בנויה על עיקרון של יורש יחיד וריכוז כוח, ונטען כי היא האחראית על ההצלחה הכלכלית בחברה היפנית ועל תהליכים אחרים בה (Lebra 1985). תסביך אָג'ֶסָה (コンプレックス阿闍世 *ajase compurekkusu*) הוא מושג שטבע בשנות השלושים קוֹסָאוּהֶ הֵיסָאקו (故沢平作 *Kosawa Heisaku*), תלמידו של פרויד, בניסיון לתת מענה מנקודת מבט יפנית למושג תסביך אריפוס (Okonogi 1979). מושג האֵמָאָה (え甘 *amae*), שפירושו מתיקות או התפנקות, נוסח על ידי דוֹי טָקָאו (健郎 土居 *Doi Takeo*), שטען כי זהו מוטיב מרכזי ביחסים חברתיים המבוססים על מנגנון של תלות (Doi 1986).

החברתיים, המעמדיים והתרבותיים של יפן. במהלך זה ניסה קראטני להביא את הקול הספציפי של נקאגמי מן השוליים אל המרכז ולהפגיש את החברה היפנית עם החלקים המודרניים בתוכה. נקאגמי הוא הסופר היחיד ממוצא בוראקומין שהצליח להגיע אל פסגת הספרות של יפן, לא מעט בזכות תמיכתו המפורשת ואהדתו הברורה של קראטני.¹¹

לסיכום, אני רואה בקראטני נושא הדגל של הדיון בטרנס-תרבותיות בתוך יפן, והוא מרחיב גם בניתוח יחסיה של יפן עם העולם שמחוצה לה כדי לקעקע את שיח הברדלנות. הוא מבהיר את יחסי החליפין ואת היחסים הבין-תרבותיים שיפן הייתה מעורבת בהם מראשית ההיסטוריה של היושבים בארכיפלג – תחילה עם התרבויות הקרובות במזרח אסיה (סין וקוריאה בעיקר, מן המאה השישית ועד המאה התשע-עשרה); לאחר מכן עם התרבויות הקולוניאליות (פורטוגל, הולנד ובריטניה); המפגש הדרמטי עם ארצות הברית, ואחריה עם שלל מדינות אירופה (צרפת, גרמניה, רוסיה), שנכנסו אל המרחב המקומי לאחר פתיחת שעריה של יפן ב-1854; המפגש האלים עם תרבויות אסיה הקרובות (סין, קוריאה, מונגוליה ומנצ'וריה) והמרוחקות (וייטנאם, בורמה, מלזיה, אינדונזיה, הפיליפינים, פפואה גינאה החדשה ועוד), ומושגי הפאן-אסייתיות והאימפריה היפנית שרווחו במחצית הראשונה של המאה העשרים; המפגש עם מדינות הציר – איטליה וגרמניה – והשותפות עימן במהלכי אלימות וכיבוש במלחמת העולם השנייה ובמלחמת אסיה והאוקיינוס השקט; ולבסוף, המפגש הכוחני עם ארצות הברית ובעלות הברית דרך המלחמה, הכניעה והשיקום שאחריה, והרגש שחציו הערצה חציו שנאה לכוח האימנטי של ארצות הברית – הרצון להימלט מאימת השפעתה הפוליטית והצבאית ברחבי אסיה והתנגדות חריפה לנוכחותה הצבאית המסיבית של ארצות הברית על אדמת יפן, אך בה בעת הרצון לרוות מאותה עוצמה וההישבות בקסמיה של התרבות האמריקנית. כל אלה, טוען קראטני, הם חלק בלתי נפרד מכינונה של הזהות היפנית לאורך מאות שנים, מתוך אינטראקציה וחליפין עם תרבויות אחרות ומתוך יכולת מעולה להטמיע ולהפנים יסודות של תרבות זרה עד הפיכתם לחלק בלתי נפרד מן המרקם, הזהות והנוף המקומיים. קראטני אינו עוסק בכידולה, בכידודה או ב"ייחודיותה" של יפן, בניגוד לאינטלקטואלים רבים מן המאה השמונה-עשרה ועד לשלהי המאה העשרים ובניגוד לדיון בניהונג'ין-רון, שמהלכו מזכיר אידיאולוגיות כגון "עם סגולה" או "עם לבדד ישכון", המוכרות היטב לקוראים בהקשר היהודי והישראלי. להפך, קראטני מציג מודל חלופי שבו יפן היא צומת ומערך אינטר-טקסטואלי של חליפין וניכוס,

11 קראטני ונקאגמי כתבו יחדיו טקסט אחד שכותרתו "להתגבר על קוביאשי", פרפרזה על כותרת הכנס הידוע לשמצה "להתגבר על המודרניות" – כנס שארגן וקידם קוביאשי הידאו ב-1942, ממש בשיאה של המלחמה; לקוביאשי, שהיה סופר ומבקר ספרות מבריק, היה חלק נכבד בתעמולה הלאומנית בשנות הארבעים, אם כי מעמדו שוקם והוא אף זכה בפרסים רבים במהלך שנות החמישים. חיבורם של קראטני ונקאגמי שם ללעג ולקלס את הרוח הלאומנית, הכוחנית והברלנית הנושבת מספרו של קוביאשי ומבקר אותה בחריפות (Nakagami and Karatani 1979). בקובץ אחר, קראטני מציג דיון בספרותו של נקאגמי וטוען שהשכיל לחבר בין סגנון הספרות המודרנית ובין המונגוטארי, צורת הסיפור הקלאסית. ראו Karatani and Watanabe 2000.

הטמעה וחיבור – צומת תרבותי היברידי שבו מוטמעים יסודות קלאסיים ועכשוויים מאסיה ומאירופה – ונע כנגד זרם ההוגים והמחברים שהתוו את דרכה של יפן אל שיח הייחודיות והבדלנות הלאומית במאתיים השנים האחרונות. בניגוד לעמדות המעצימות את ה"ייחודיות" והבדלנות של יפן, קראטני עוסק בגלובליות, ביחסיות, בהקשר, באינטרסקטואליות, בהטמעה, בהיברידיזציה, במושגיות. כתיבתו מציגה תהליכים ופעולות בתוך הקשר ומהלכי חשיבה רחבים יותר.

קראטני הוא אינטלקטואל שאינו מבקש להציב את יפן כמקרה ייחודי, שונה, יוצא דופן או בעל סגולה. כל כתיבתו, ובה גם המאמר המתפרסם כאן, מתכוונת לחשוף את תהליכי העומק שעיצבו ביפן את מקומם ואת דרכי פעולתם של מנגנונים היברידיים ומרובי מרכיבים. מחד גיסא, לתרבות יפן יש שורשים עמוקים בתרבות אסיה, ואף שהיה נדמה כי זו עומדת להיזרק אל פח האשפה של ההיסטוריה – לפחות מנקודת מבטם של מנהיגי יפן בסוף המאה התשע-עשרה – התפתחה אז ביפן עמדה עיקשת וחד-משמעית שביקשה לשמר בתרבות היפנית אלמנטים שהיו במקורם סיניים, ובראש ובראשונה את הכתב הסיני ואת הבודהיזם. מאידך גיסא, ההשפעה המערבית, האירופית והאמריקנית הפכה את יפן למדינה מודרנית: קפיטליסטית, תעשייתית, לאומית, קולוניאליסטית ושוחרת קדמה. מעברה השני של התהום שיפן דהרה אליה במחצית הראשונה של המאה העשרים, קראטני – מחבר של סוף המאה העשרים ותחילת המאה העשרים ואחת, שהחל בכתיבתו כמאה שנים לאחר מהפכת מייג'י – רואה את יפן כצומת מרתק של חיבורי תרבות, כמקום שאולי אפשר להגדירו בשפה עממית כ"מערב רחוק".

ונקודה יהודית לסיום. במהלך פגישותיי עם קראטני בטוקיו בשנת 2019 שמעתי ממנו פעם אחר פעם עד כמה הוא מסתייג מן השיח הלאומי ומטיפוח המושג "יפן" – סוגיה שהייתה כה מרכזית אצלו בתחילת דרכו כחוקר, כפי שמשתקף גם במאמר המובא כאן. קראטני מדגיש כי עיסוקו בסוגיה זו נועד לפרק את השיח הלאומי ולהציב במקומו שיח אוניברסלי גלובלי המבקש לפרוץ את גבולות המקומי, הדתי והלאומי. להפתעתי, התעמקותו בפילוסופיה של מרקס ובשאלות של אוניברסליות וגלובליות הובילה אותו למאמריהם של הוגים יהודים בני המאה התשע-עשרה והעשרים, ואלה מעסיקים את קראטני כיום יותר מכול. הוא ציין במיוחד את הזדהותו עם מאמרו של אייזק דויטשר "היהודי הלא-יהודי", וסיפר כי הוא שואב ממנו השראה וחש כי הוא חולק עם דויטשר את העמדה הקיומית שלו (Deutscher 1968). קראטני מגדיר עצמו אפוא כ"יהודי לא-יהודי" וכמי שנשען על מסורת ההגות האוניברסלית מבית מדרשם של גדולי ההוגים היהודים, ובהם פרויד ומרקס, שקראטני נחשב לאחד הפרשנים העכשוויים המקוריים והחשובים של הגותם. אני מקווה כי מאמרו של קראטני העוסק בסוגיה זו, שהתפרסם כבר ב-1986, יכלל בפרויקט התרגום של מבחר כתביו שיתפרסם בקרוב. לפעמים צריך לנסוע עד טוקיו כדי לגלות דברים הקרובים לבית.

החוג לתולדות האמנות, אוניברסיטת תל אביב

דרידה, ז'אק, 2015. על הגרמטולוגיה, בתרגום משה רוז, תל אביב: רסלינג.

- Befu, Harumi, 1993. "Nationalism and Nihonjinron," in Harumi Befu (ed.), *Cultural Nationalism in East Asia: Representation and Identity*, Berkeley: University of California Press, pp. 107–135.
- , 2001. *Hegemony of Homogeneity: An Anthropological Analysis of Nihonjinron*, Melbourne: Trans Pacific Press.
- Chow, Rey, 2001. "How (the) Inscrutable Chinese Led to Globalized Theory," *PMLA* 116(1), pp. 69–74.
- Conant, Ellen P., Steven D. Owyong, and J. Thomas Rimer, 1995. *Nihonga — Transcending the Past: Japanese-Style Painting, 1868–1968*, Saint Louis and New York: The Saint Louis Art Museum and Weatherhill.
- Dale, Peter N., 1995. *The Myth of Japanese Uniqueness*, Oxford: Oxford University Press.
- Derrida, Jacques, and Megan Becker-Leckrone, 1995. "Introduction to Kojin Karatani's 'Nationalism and Ecriture': A Discussion Summary by Megan Becker-Leckrone," *Surfaces* 5.
- Deutscher, Isaac, 1968. *Non-Jewish Jew and Other Essays*, London: Oxford University Press.
- Doi, Takeo, 1986. *The Anatomy of Self: The Individual Versus Society*, trans. Mark A. Harbison, Tokyo: Kodansha International.
- Fujita, Masakatsu (ed.), 2018. *The Philosophy of the Kyoto School*, trans. Robert Chapeskie, Singapore: Springer.
- Han, Dongyu, 2020. "The Rise and Fall of the Hua-Yi System in East Asia," *Journal of Chinese Humanities* 5(2), pp. 200–219.
- Karatani, Kōjin, 1993. *Origins of Modern Japanese Literature*, trans. ed. Brett de Bary, Durham: Duke University Press.
- , 2001. "Japan as Art Museum: Okakura Tenshin and Fenollosa," in Michael F. Marra (ed.), *A History of Modern Japanese Aesthetics*, Honolulu: University of Hawaii Press, pp. 43–52.
- , 2003. "Parallax and the Thing-in-Itself," in *Transcritique: On Kant and Marx*, trans. Sabu Kohso, Cambridge: MIT Press, pp. 44–54.
- Karatani, Kōjin, and Naomi Watanabe, 2000. *Nakagami Kenji to Kumano*, Tokyo: Ōta Shuppan [柄谷行人 渡部 直, 2000. 『中上健次と熊野』 東京都: 太田出版].

- Kitaoka, Shinichi, 2020. *From Party Politics to Militarism in Japan, 1924–1941*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Lebra, Takie Sugiyama, 1985. "Is Japan an *Ie* Society, and *Ie* Society a Civilization?" *Journal of Japanese Studies* 11(1), pp. 57–64.
- Marcon, Federico, 2015. *The Knowledge of Nature and the Nature of Knowledge in Early Modern Japan*, Chicago: Chicago University Press.
- Meighoo, Sean, 2008. "Derrida's Chinese Prejudice," *Cultural Critique* 68(1), pp. 163–209.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1995. "Statement by Prime Minister Tomiichi Murayama 'On the Occasion of the 50th Anniversary of the War's End'," August 15.
- Nakagami, Kenji, and Kōjin Karatani, 1979. *Overcoming Kobayashi*, Tokyo: Kawade Shobō Shinsha [中上健次 柄谷行人, 1979. 『小林秀雄をこえて』 東京都: 河出書房新社].
- Nakane, Chie, 1970. *Japanese Society*, Berkeley, CA: University of California Press.
- Oguma, Eiji, 2002. *A Genealogy of 'Japanese' Self-Images*, trans. David Askew, Melbourne: Trans Pacific Press.
- Okonogi, Keigo 1979. "Japanese Psychoanalysis and the Ajase Complex (Kosawa)," *Psychotherapy and Psychosomatics* 31(1/4), pp. 350–356.
- Osaki, Harumi, 2020. *Nothingness in the Heart of Empire: The Moral and Political Philosophy of the Kyoto School in Imperial Japan*, Albany: State University of New York Press.
- The Kyoto School, 2006. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Feb. 27.
- Wolff, David, Steve Marks, Bruce W. Menning, David Schimmelpenninck van der Oye, and Shinji Yokote (eds.), 2006. *The Russo–Japanese War in Global Perspective: World War Zero*, Leiden: Brill.
- Žižek, Slavoj, 2006. *The Parallax View*, Cambridge: MIT Press.
- Zohar, Ayelet, 2020. "Introduction: Race and Empire in Meiji Japan," *Asia Pacific Journal: Japan Focus* 18, 20(2), article 5496.
- Zohar, Ayelet, and Alison J. Miller, 2021. "Introduction: In-Between Temporality and Spatiality — Visual Convergences and Meiji Hybridity," in Ayelet Zohar and Alison J. Miller (eds.), *The Visual Culture of Meiji Japan: Negotiating the Transition to Modernity*, London and New York: Routledge, pp. 1–15.